

ศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรม เรื่อง พระอานนตพุทธอนุชาของอาจารย์วศิน อินทสระ
An Analytical Study of the Literary Work Phra Ananda, the Buddha's
Younger Brother by Wasin Inthasara

พระนิพนธ์ ทนตจิตโต (ไชยสุวรรณ)¹ และ พระครูสีลสรราชิคุณ²

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยวิทยาเขตร้อยเอ็ด^{1,2}

PhraNipon Thhantajitto (Chaisuwan)¹ and Phrakhrusilsrathikhun²

Mahamakut Buddhist University, Roi Et Campus^{1,2}

Corresponding Author, Email: niponchaisuwan2515@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับวรรณกรรม 2) ศึกษาวรรณกรรมเรื่อง พระอานนตพุทธอนุชา ของอาจารย์วศิน อินทสระ และ 3) วิเคราะห์คุณค่าและปฏิบัติที่ปรากฏ ในวรรณกรรมดังกล่าว การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบเอกสาร โดยรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย หนังสือทางพระพุทธศาสนา และเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาวิเคราะห์ด้วย วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1) วรรณกรรมมีบทบาทสำคัญต่อสังคมไทยในฐานะเครื่องมือถ่ายทอดคตินิยม ภาพสะท้อนทาง สังคม และแรงจูงใจในการดำเนินชีวิต

2) วรรณกรรมเรื่อง พระอานนตพุทธอนุชา มีคุณค่าทางวรรณศิลป์และพุทธปรัชญา โดยถ่ายทอด ชีวิตประวัติและคุณธรรมของพระอานนตผ่านภาษาร้อยแก้วที่สละสลวยและเข้าใจง่าย

3) การวิเคราะห์เชิงปฏิบัติแสดงให้เห็นว่าพระอานนตเป็นต้นแบบแห่งการดำเนินชีวิตที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในสามระดับ ได้แก่ ประโยชน์ต่อตนเองด้วยการบรรลุพระอรหันต์ ประโยชน์ต่อผู้อื่น โดยเฉพาะการสนับสนุนการบวชภิกษุณี และประโยชน์ต่อพระศาสนาโดยมีบทบาทสำคัญในการวางพระ วินัยและการสังคายนาพระไตรปิฎก

คำสำคัญ: วรรณกรรม; พระอานนตพุทธอนุชา; วศิน อินทสระ

---

* ได้รับบทความ: 17 มีนาคม 2568; แก้ไขบทความ: 10 ธันวาคม 2568; ตอรับตีพิมพ์: 15 ธันวาคม 2568

Abstract

This research aimed to 1) examine the concept of literature 2) study the literary work Phra Ananda, the Younger Brother of the Buddha by Wasin Inthasara, and 3) analyze the values and practices reflected in the work. This study employed a qualitative documentary research approach by collecting data from the Thai Tipitaka, Buddhist texts, and related academic documents, which were then analyzed using content analysis.

The findings revealed that

1) literature plays a significant role in Thai society as a medium for transmitting moral teachings, reflecting social conditions, and motivating ways of life

2) the literary work Phra Ananda, the Younger Brother of the Buddha possesses literary and Buddhist philosophical value, presenting the biography and virtues of Phra Ananda through refined and accessible prose

3) the practical analysis demonstrates that Phra Ananda serves as a model of conduct that generates benefits on three levels: self-benefit through the attainment of arahantship, benefit to others particularly through supporting the ordination of nuns and benefit to Buddhism through his important role in establishing the Vinaya and participating in the First Buddhist Council.

Keywords: Literature; Phra Ananda; Wasin Inthasara

บทนำ

วรรณกรรมเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนวิถีชีวิต ความคิด และจิตสำนึกของสังคมในแต่ละยุคสมัย ทำหน้าที่เป็นทั้งเครื่องมือสื่อสารและกลไกทางสังคมในการถ่ายทอดคติธรรม จริยธรรม และแบบแผนการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการกำหนดโลกทัศน์และระบบคุณค่าของสังคมไทยมาอย่างต่อเนื่อง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546; ชวน เพชรแก้ว, 2524)

วรรณกรรมไทยได้รับอิทธิพลจากพุทธปรัชญาในเชิงโครงสร้างความคิดและสาระสำคัญ โดยสามารถจำแนกวรรณกรรมที่สัมพันธ์กับพุทธปรัชญาออกเป็นหลายประเภท ได้แก่ วรรณกรรมที่มีเนื้อหามาจากคัมภีร์โดยตรง วรรณกรรมที่มีรากฐานจากคัมภีร์ วรรณกรรมเชิงคำสอน และวรรณกรรมเชิงพิธีกรรม ซึ่งล้วนมีบทบาทในการถ่ายทอดหลักธรรมสู่สาธารณชนผ่านรูปแบบทางวรรณศิลป์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2555)

วรรณกรรมเรื่อง พระอานนท์พุทธอนุชา ของอาจารย์วศิน อินทสระ เป็นวรรณกรรมแนวพุทธประวัติที่นำเสนอชีวประวัติและคุณธรรมของพระอานนท์อย่างเป็นระบบ แสดงให้เห็นปฏิปทาแห่งความเสียสละ ความอ่อนน้อม และการอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนาอย่างเด่นชัด วรรณกรรมเรื่องนี้จึงมิได้เป็นเพียงงานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ หากแต่เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดพุทธปรัชญาในเชิงจริยธรรมและปฏิบัติการ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ดังนั้น การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องดังกล่าวจึงมีความสำคัญทั้งในมิติทางวรรณคดีและมิติทางพระพุทธศาสนา เพื่อทำความเข้าใจบทบาทของวรรณกรรมในฐานะเครื่องมือถ่ายทอดคุณธรรม และเพื่อสังเคราะห์คุณค่าทางปฏิปทาที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตร่วมสมัย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2555)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวรรณกรรม
2. เพื่อศึกษาวรรณกรรมเรื่องพระอานนท์ พุทธอนุชา ของอาจารย์วศิน อินทสระ
3. เพื่อวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์ พุทธอนุชา ของอาจารย์วศิน อินทสระ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบเอกสาร (Documentary Research) โดยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย และเอกสารทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง
2. รวบรวมข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และบทความวิชาการเกี่ยวกับวรรณกรรมและพุทธปรัชญา
3. วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการจำแนกประเภท ตีความ และสังเคราะห์เชิงเนื้อหา โดยมุ่งอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างโครงเรื่อง คุณค่าทางวรรณศิลป์ และหลักธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรม

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า วรรณกรรมเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมที่ฝังลึกในวิถีชีวิตของคนไทย ทำหน้าที่เป็นทั้งเครื่องมือสื่อสาร คติสอนใจ และภาพสะท้อนสังคม โดยเฉพาะวรรณกรรมแนวพุทธปรัชญาที่มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดหลักธรรมและยกระดับจิตใจผู้อ่าน วรรณกรรมเรื่อง พระอานนท์ พุทธอนุชา เป็นตัวอย่างเด่นของวรรณกรรมประเภทดังกล่าวที่ถ่ายทอดชีวิตและคุณธรรมของพระอานนท์

ผ่านภาษาร้อยแก้วอย่างงดงาม สะท้อนคุณค่า 3 ประการ ได้แก่ ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความกตัญญู กตเวที และการจรรโลงพระพุทธศาสนา ทั้งยังนำเสนอพระอานนท์ในฐานะต้นแบบของการดำเนินชีวิต ที่งดงามในสามมิติ คือ ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อพระศาสนา จึงมิได้เป็นเพียงชีวประวัติทางศาสนา หากแต่เป็นสื่อกลางทางคุณธรรมและพุทธปรัชญาที่ช่วยเสริมสร้างแรงบันดาลใจแก่ผู้อ่านในการดำเนิน ชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีสติ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546; พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2555)

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวรรณกรรม

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับวรรณกรรม รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับ สังคมไทย พบว่า วรรณกรรมเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตคนไทยมาอย่างยาวนาน แม้ไม่สามารถระบุ จุดเริ่มต้นที่แน่ชัดได้ แต่เมื่อพิจารณาตามพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ จะเห็นได้ว่าคนไทยมีการสร้างสรรค์ วรรณกรรมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น นิทาน กลอน บทร้อยแก้ว และคำคล้องจอง เพื่อถ่ายทอดเรื่องราว ประสบการณ์ และคติสอนใจแก่สังคม

ผลการวิเคราะห์สามารถสรุปแนวคิดหลักของวรรณกรรมได้ 3 ประการ ได้แก่

1. วรรณกรรมเป็นเครื่องมือในการสร้างแรงจูงใจและหล่อหลอมความคิด
2. วรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนสภาพสังคมและวัฒนธรรม
3. วรรณกรรมเป็นแหล่งถ่ายทอดคตินิยมและคุณค่าทางจริยธรรม

ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ที่เสนอว่าวรรณกรรม แนวพุทธปรัชญามีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับวิถีชีวิตมนุษย์ โดยพุทธธรรมมิได้เป็นเพียงหลักคำสอน ทางศาสนาเท่านั้น แต่เป็น “วิถีชีวิต” (Way of Life) ที่ช่วยพัฒนาจิตใจและการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ดังที่ปรากฏในมาคันตยสูตร ซึ่งชี้ให้เห็นถึงกระบวนการพัฒนาความสุขทางจิตใจจากระดับต่ำไปสู่ระดับ ประณีต อันสะท้อนบทบาทของวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาในการยกระดับความคิดและคุณค่าชีวิต ของผู้อ่าน

2. ผลการศึกษาวรรณกรรมเรื่อง พระอานนท์ พุทธอนุชา ของอาจารย์วศิน อินทสระ

ผลการศึกษาวรรณกรรมเรื่อง พระอานนท์ พุทธอนุชา พบว่า เป็นวรรณกรรมที่นำเสนอเนื้อหา ในรูปแบบร้อยแก้วที่มีความสละสลวยทางภาษา สามารถถ่ายทอดเรื่องราวได้อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม ทำให้ผู้อ่านเข้าถึงอรรถรสของเนื้อหาได้ง่าย ทั้งยังแฝงไว้ด้วยหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา แนวคิด เชิงปฏิบัติในการดำเนินชีวิต และองค์ความรู้ด้านพุทธประวัติและพระวินัย คุณค่าของวรรณกรรมสามารถ สรุปได้ 3 ด้าน คือ 1. คุณค่าด้านความอ่อนน้อมถ่อมตน 2. คุณค่าด้านความกตัญญูกตเวที 3. คุณค่า ด้านการจรรโลงพระพุทธศาสนา

ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาชาญ จนทาโก (ระหาร) ที่ศึกษาเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมของสุนทรภู่ ซึ่งพบว่า วรรณกรรมสามารถเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดหลักธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนามนุษย์ให้เป็นผู้มีคุณภาพและศักยภาพ ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ นอกจากนี้ หลักธรรมยังเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม เนื่องจากเมื่อบุคคลได้รับการพัฒนาแล้ว ย่อมส่งผลต่อระบบสังคมโดยรวม ดังนั้น ปัจเจกบุคคลจึงถือเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการพัฒนาสังคมตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า “เมื่อคนดี เศรษฐกิจดี และสังคมย่อมได้รับผลดีตามไปด้วย”

3. ผลการวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่อง พระอานนท์ พุทธอนุชา

ผลการวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่อง พระอานนท์ พุทธอนุชา พบว่า เป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาที่สะท้อนปฏิปทาการดำเนินชีวิตของพระอานนท์ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ 3 ประการ ได้แก่

1. ประโยชน์ตน คือ พระอานนท์ได้บวชและบรรลุเป็นพระอรหันต์
2. ประโยชน์ต่อผู้อื่น คือ การอุทิศตนเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น เช่น การสนับสนุนการบวชภิกษุณี
3. ประโยชน์ต่อพระศาสนา คือ การมีบทบาทสำคัญในการบัญญัติพระวินัยและการสังคายนา

พระไตรปิฎก

ผลการศึกษาที่สอดคล้องกับงานวิจัยของพระบุญเรือน อภิปัญโญ (ตลับทอง) ซึ่งศึกษาการบูรณาการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยวรรณกรรมแนวพุทธปรัชญา และพบว่าวรรณกรรมเป็นหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ โดยเฉพาะวรรณกรรมแนวพุทธปรัชญาที่มีบทบาทในการดำรงศรัทธาในพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ได้อย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้ งานวิจัยดังกล่าวยังเสนอองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบ “SATI MODEL” ซึ่งประกอบด้วย

S = Study (การศึกษาค้นคว้า ใฝ่เรียนรู้)

A = Attitude (การสร้างทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้)

T = Training (การฝึกปฏิบัติและการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน)

I = Intelligence (การเกิดปัญญา ความเข้าใจอย่างมีเหตุผล และการมีเป้าหมายชีวิตที่งดงาม)

โมเดลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าวรรณกรรมแนวพุทธปรัชญาได้ทำหน้าที่เพียงถ่ายทอดเนื้อหาเชิงความรู้เท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาปัญญาและการดำเนินชีวิตตามแนวพุทธวิถียั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

วรรณกรรมไทยเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนคตินิยม แนวคิด และบริบททางสังคมในแต่ละยุคสมัย ภาครัฐควรกำหนดนโยบายส่งเสริมวรรณกรรมไทยอย่างเป็นระบบ โดยเสนอให้จัดตั้งสถาบันวรรณกรรมแห่งประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านวรรณกรรมทั้งภาษาไทยและภาษาสากล พร้อมทั้งสนับสนุนและยกย่องผู้สร้างสรรค์ผลงานวรรณกรรมที่มีคุณภาพ เพื่อสืบสานและพัฒนาวรรณกรรมไทยอย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

การวิจัยนี้ศึกษาวรรณกรรมเรื่อง พระอานนท์พุทธอนุชา ของวคิน อินทสระ งานวิจัยในอนาคตควรขยายการศึกษาไปสู่ประเด็นต่อไปนี้

- 2.1 วิเคราะห์คุณค่าวรรณกรรมในคัมภีร์ มลिनทปัญหา ตามแนวญาณวิทยา
- 2.2 วิเคราะห์บทบาทวรรณกรรมไทยร่วมสมัยต่อการจรรโลงพระพุทธศาสนา
- 2.3 วิเคราะห์คตินิยมในวรรณกรรมร่วมสมัยตามภาษาถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยนี้สามารถสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิด “วรรณกรรมกับปฏิบัติชีวิต” ซึ่งประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่

- (1) วรรณกรรมเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดคุณธรรมและหลักพุทธปรัชญา
- (2) ปฏิบัติที่ปรากฏในวรรณกรรมทำหน้าที่เป็นต้นแบบเชิงพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต
- (3) ผลลัพธ์ คือ การพัฒนาตนเอง การอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเกื้อกูล และการดำรงพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ประยุตโต). (2555). พุทธธรรม: ชุดอารยธรรมวิถี. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แพรวแอนดริโอม จำกัด.
- พระมหาชาญ จนทาโก. (2552). หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมสุภาษิตสุนทรภู์. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระบุญเรือน อภิบุญโณ. (ตลับทอง). (2557). บูรณาการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยวรรณกรรมแนวพุทธปรัชญา. (ดุสิตนิพนธ์ศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา). มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, กรุงเทพฯ: บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด
- ชวน เพชรแก้ว. (2524). การศึกษาวรรณคดีไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเคียนส์ไตร์